

Herbert Tingsten:

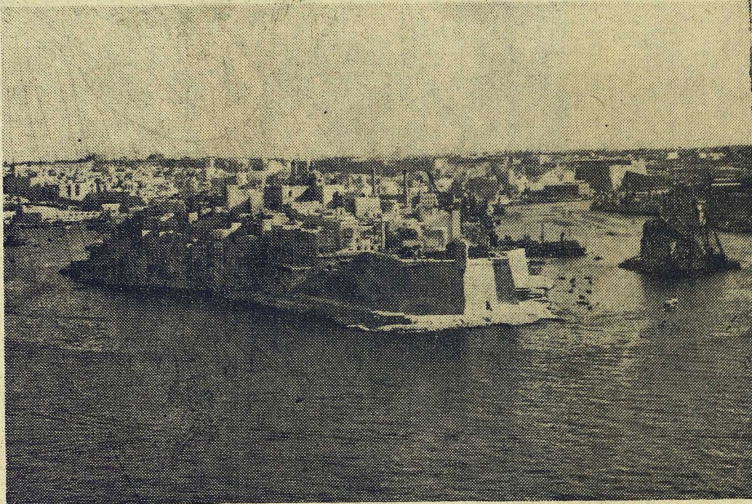
Malta – litet land med stora problem

Herbert Tingsten har gjort en resa till Malta och skriver i denna och ett par följande artiklar om den folkrika brittiska fästningsön, som nu kräver självständighet men samtidigt står inför ett kritiskt skede i sin ekonomiska utveckling.

ÖGRUPPEN Malta – helt dominerad av huvudön med detta namn – tycks av sin natur bestånd till obetydlighet och torftighet. Ett område på sammanlagt 315 kvadratkilometer, en fjärdedel av Öland, sten utan mineraltillgångar, jordlappar med dålig mylla, nästan helt utan skog, överallt havet på några kilometers avstånd, men inga sjöar, inga vattendrag, ständig brist på sötvatten. Denna öken blommar, inte i produktion, men i folkrikedom, palats, bastioner, katedraler, hamnar, fartyg. Malta har haft en stor triumf: läget mitt i världens äldsta och rikaste sjöfartsområde, 182 mil från Gibraltar sund, 175 från Port Said, 8 från Sicilien, 32 från Tunis, 33 från Tripolis, 73 från Greklands sydspets. Därför har paradoxen blivit möjlig, med en befolkning på 330 000, en folktätthet alltså på mer än tusen per kvadratkilometer, en levnadsstandard som är den högsta i Medelhavsområdet med undantag för Norditalien och Sydfrankrike, en maltesisk nation som geografiskt, språkligt och religiöst hör till de mest enhetliga i världen, drömmar om självständighet och eget utnyttjande av det lysande mellanläget.

Litenheten och läget har hittills gjort Malta till ett bihang till de stater som behärskat eller sökt behärska Medelhavet. Maltas historia är en detalj i historien om de riken som ägt och utnyttjat ön. Kartago, Rom, araberna, normanderna, Spanien, johannit- eller malteserriddarna (1530–1798), Frankrike (1798–1800), England sedan 1800, enligt

internationella fördrag sedan 1814. De århundraden då de från Rhodos fördrivna riddarna härskade på Malta, med ön given som förläning av Karl V, betraktas ibland som en maltesisk frihetsperiod. Men det stora flertalet riddare var utlänningar från alla kristenhetens främsta länder, med Malta som fästning, handelscentrum och utfallsport mot turkarna, och den lilla maltesiska folkgruppen (omkring 100 000 då Napoleon Bonaparte på väg till Egypten erövrade ön) var deras underly-

Hamninloppet i Valletta på Malta.

dande, om också några ansatser fanns till självstyrelse eller åtminstone medinflytande.

På samma sätt såg engelsmännen länge Malta och malteserna. Malta hörde till de många platser man måste ha för att trygga vägen till Indien och vädret i Medelhavet. Efter brytningen med Frankrike i maj 1803 – delvis beroende på att engelsmännen trots löftet vid freden i Amiens inte utrymde ön – deklarerades i engelska parlamentet att "vi måste behålla ön, inte tillfälligt, utan för alltid"; det vore befogat att gå i krig "bara för Maltas skull". I en förra året utgiven bok skriver en engelsk sjöofficer om hur han själv och hans kamrater betraktat malteserna: "Ön var endast en av Englands fästningar, bebodd av infödingar som uteslutande sysslade med arbeten för flottans räkning i den mån de inte var präster, munkar och nunnor"; "Jag tänkte på befolkningen som en blandras av italienare och araber, med alla de svagheter som kommer av olyckan att inte vara brittisk." Om det kunde tyckas överdrivet att säga att "niggererna börjar i Calais", var det en självklarhet att malteserna hörde "till de lägre folken utanför Lagen".

Detta beroendeförhållande är idag lika totalt som tidigare. Malta kan lika litet reda sig utan England (eller hjälp från annat håll) som Karlskrona utan Sverige. År 1960 exporterade ön av egna produkter för 1,3 miljoner pund, av

bearbetade produkter för 2,4 miljoner, medan importen närmade sig 30 miljoner; vid sidan av dessa siffror verkar exempelvis Israels handelsbalans glänsande. Budgeten ligger på 16–19 miljoner, nationalinkomsten på 45–50 miljoner (inklusive engelska bidrag); England svarar genom direkta bidrag (4–6 miljoner), betalning av maltesiska arbetare, utgifter för militär personal på ön och annan kapitalexport för närmare 30 miljoner. Dom Mintoff, ledare för det labourparti som nu begär oinskränkt självständighet, skriver i New Statesman att "om England lämnar oss och inga andra försörjningsmöjligheter uppdragas, kan inte mer än 60 000 av en befolkning på en tredjedels miljon överleva". På den punkten finns inte skilda meningar på Malta, även om sifferuppgifterna i valkampanjen är en smula växlande.

Mintoff och många med honom ser i detta förhållande ett bevis på kolonialismens eller imperialismens fördärvlighet. Malts jordbruk har legat nere (drygt 10 procent av befolkningen), och dess industrier har inte utvecklats, därför att arbetskraften uppsugits av England och malteserna blivit tjänstepersonal på en engelsk fästning. Naturligtvis ligger det åtskilligt i den synpunkten; England har länge varit ganska likgiltigt för Malta utom som militär bas, inhemsk företagsamhet har först under senare tid uppmuntrats. Men det går också att helt kasta om resonemanget. Det är som bihang till de härskande staterna som Malta kunnat få

en så stor och relativt välmående befolkning. Men skulle ett självständigt Malta under de senaste århundradenas tävlan om makt och handel i Medelhavet ha kunnat tänkas? Och hur skulle ett sådant Malta ha kunnat nå en befolkning som i förhållande till arealen är den största i världen utanför rena stadsområden? Maltes dilemma är att det frodats

som fästning och knutpunkt för handel och sjöfart och att denna konjunktur håller på att försämrans samtidigt som nationalitetskänslan i sin moderna form av antikolonialism kräver självstyrelse och självbestämmanderätt.

England skall behålla Malta eller i varje fall stå i sådan förbindelse med Malta att ingen annan stat där blir ledande eller dominerande – detta torde fortfarande vara representativ engelsk opinion. Inom det konservativa partiet talar man, som en rad parlamentsdebatter under de senaste månaderna visar, inte gärna om självständighet för ön annat än som en mycket avlägsen möjlighet; inom det brittiska labour betonas självständighetstanken starkare, så i ett uppmärksammat inlägg av Denis Healey, men något krav på omedelbar självständighet har inte rests. De militära synpunkterna är fortfarande av vikt – staverna tycks anse besittningen av eller i varje fall en bas på Malta oeftergivlig, och Natos station på ön visar att de allierade västmakterna står bakom denna tanke. Men mellan

raderna i de brittiska förklaringarna kan man utläsa självklarheten att ön i flygets och kärnvapnens tidsålder minskat i strategisk betydelse; det finns rent av röster som betecknar Malta som värdelöst från denna synpunkt. I visst sammanhang med detta står att England under senare år genom investeringar och subsidier arbetat för att Malta skall få en stabilare och mera självständig ekonomi och i en femårsplan fastställt de huvudsakliga må

Till denna Englands hållning har sannolikt främst bidragit dels önskan att försvaga den maltesiska självständighetsrörelsen, dels den ärliga vilja att förbättra som varit en alltför sällan erkänd faktor i brittisk imperialism.

Malta är en nation, det framhävs av alla riktningar i den politiska debatten. Man erinrar om den geografiska enskildheten, om gemensamma traditioner och enhetlig kultur, om det maltesiska språket, som inte talas i något annat område, om den religiösa likformigheten, som består inte blott i att alla är katoliker, utan i att nästan alla är troende, "praktiserande" katoliker. Jag har aldrig sett så många yttre tecken på fromhet; så exempelvis har varje buss sin madonna- och Kristusbild, och de flesta gör kors-tecknet då resan börjar. Det finns också, åtminstone inom de bildade grupperna, en de historiska minnenas och triumfernas nationalism, från Hannibal (var han inte maltes?) till nutiden. Man talar gärna om riddarna som om de varit malteser och inte härskande utlänningar och visar deras gamla palats som äretecken. "Riddarna var den tidens Nato i kamp mot kristenhetens fiender", säger en maltesisk professor stolt till mig, pekande på Atlantstaternas flaggor. De ryktbara belägringarna ingår i denna hjältesaga: 1565, då turkarna besegrades, andra världskriget, då Malta som enda samhälle fick Georgskorset och under åratals Västerns viktigaste bastion i kampen om Nordafrika. Åran var ekonomiskt dyrköpt, med 20 000 hus skadade eller förstörda — till återuppbyggnad gav England 25 miljoner pund —, men antalet dödade människor var med tanke på den oerhörda bombningen lågt, omkring 1 600.

Vad språket beträffar är en kommentar nödvändig. Maltesiska anses i regel härstamma från ett feniciskt språk, som var förhärskande före den romerska tiden, med inslag av latin och arabiska. Under tempelherrarnas tid blev italienskan det officiella språket, använt av överklassen, medan maltesiskan, folkspråket, betraktades som en tarvlig dialekt. Denna ordning fortsatte länge under den brittiska tiden, och i skolorna undervisades i italienska och engelska. Det maltesiska språkets emancipation, med den på Malta bosatte och med en maltesiska gifte engelsmannen lord Strick-

land (premiärminister 1927—1932) som främste talesman, betingades delvis av önskan att motverka den av fascism färgade italienska propagandan. Sedan språkreformerna omkring 1930 undervisas i maltesiska och engelska i skolorna; numera beräknas endast 15 procent kunna italienska, långt flera talar engelska, ehuru i regel dåligt och osäkert. Den successivt införda obligatoriska skolundervisningen, med maltesiska som huvudspråk, torde i hög grad ha stärkt känslan av nationell samhörighet, även om ännu en

tredjedel av befolkningen beräknas vara analfabeter.

De problem som här skisserats är just nu mera brännande än någonsin. Kan Maltas befolkning försörjas i framtiden, vare sig Malta är engelsk bastion eller självstyrande eller rent av självständigt? Vilken väg är den bästa

moraliskt, politiskt, ekonomiskt? En stigande arbetslöshet och en emigration av 70 000 människor sedan krigets slut är erinringar om allvaret och svårigheterna bakom idyllen av sol, palats, kyrkor och allt glansfullt som riddarna och de många erövrarna lämnat i arv åt den lilla ön.

HERBERT TINGSTEN